

informatics [The Information Age: Economy, Society, and Culture. Vol. 1: The Economy, Society, and Culture in the Information Age]. Translated from English. Kyiv: Osnovy.

7. Kovalchuk, Volodymyr. 2006. "Modernizatsiia profesiinoi ta svitohliadno-metodolohichnoi pidhotovky suchasnoho vchytelia: dis. ... d-ra. ped. nauk" ["Modernization of Professional and Worldview-Methodological Training of the Modern Teacher. Philosophy of Education: Concepts and Practices: dissertation... Dr pedagogical sciences"]. PhD diss., Kyiv: Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova.

8. Maslow, Abraham. 1999. *Psykhohihiia i liudska pryroda* [Psychology and Human Nature]. Kyiv: Osnovy.

9. Plato. 1994. *Dialohy* [Dialogues]. Translated by Yosyp Kobiv, Uliana Holovach, Dzhenyslava Koval, Taras Luchuk, Yulii Mushak. Kyiv: Osnovy.

10. Habermas, Jürgen. 2003. *Teoriia komunikativnoi dii* [The Theory of Communicative Action]. Vol. 1: *Ratsionalnist dii ta sotsialna pryroda, Rationality of Action and Social Nature*. Kyiv: Osnovy.

T. Mershchii

THE ANTHROPOLOGICAL DIMENSION OF COMMUNICATION IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS

Introduction. Modern education is transforming due to ICT technologies, which reshape learning culture, student identity, and relationships. The war in Ukraine adds unique challenges, impacting the education system and emotional well-being. **The aim** of the study is to explore the anthropological dimension of communication in contemporary education, particularly in the context of online learning amidst the war in Ukraine. **Research methodology** incorporates cultural-historical, sociocultural, and synergetic approaches. The cultural-historical approach explores communication in education through cultural traditions and historical shifts, including the war in Ukraine, revealing its effects on teacher-student interactions and social skills in online learning. The sociocultural approach examines social interactions and contexts, focusing on how technology reshapes cultural identity and how the war impacts emotional connections in education. The synergetic approach analyzes education as a dynamic system, highlighting how wartime online learning influences communication, educational effectiveness, and skill development. **Research results.** The advent of the Internet and digital technologies has radically transformed communication practices, creating a "networked society" (M. Castells). In education, the shift to digital technologies has driven the rise of online courses and virtual classrooms, transforming interaction dynamics. Castells highlights that networked interaction enables global collaboration, expanding learning opportunities while involving emotional components. Tools like chats, video conferencing, and online forums reshape engagement, facilitating real-time lessons and access to resources from anywhere. In Ukraine, the war has significantly altered education, emphasizing distance learning and introducing challenges like declining attendance, educator shortages, and the need for adapted assessments, profoundly impacting the educational experience. **Discussion.** New forms of student-teacher interaction reflect shifting cultural norms, necessitating analysis through philosophy of education. **Conclusions.** Research shows that limited face-to-face communication hinders younger students' social skill development, especially in war contexts where psychological stress challenges pedagogy. Remote learning decreases emotional connections, fostering isolation and impacting motivation, further exacerbated by anxiety and uncertainty. In Ukraine, educational losses stem from stress and disrupted learning processes, highlighting the need for innovative approaches to communication in education. Support programs are emerging, but their effectiveness requires philosophical evaluation to improve educational culture.

Keywords: communication, online learning, interaction, emotional connection, pedagogical strategies.

DOI: 10.18372/2412-2157.40.19344

УДК 330:008:316.324.7 (045)

O. M. Сідоркіна

КОМУНІКАТИВНИЙ ВИМІР ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КУЛЬТУРІ ІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Національний авіаційний університет
ORCID ID: 0000-0002-8624-2398

Анотація. У статті розглядається комунікативний вимір економічної діяльності у культурі індустріального суспільства, показуються особливості людини економічної як суб'єкта комунікативної діяльності у контексті загальнокультурних трансформацій Нового часу. Проаналізовано загальні умови формування комунікативного середовища економічної діяльності для початкових етапів становлення індустріального суспільства. Визначається їхня роль у виробленні принципів гуманізації комунікативних принципів ринкової економіки в умовах сучасних науково-технічних та соціокультурних викликів.

Ключові слова: індустріальне суспільство, інформаційне суспільство, культура, комунікативний простір, комунікація, економічна діяльність, толерантність, індивідуальна та соціальна комунікація.

Вступ

Комунікація людини економічної охоплює світ суспільства, іншого індивіда, навколишнє природне середовище та взаємодію із світом Надприродного, релігійністю. Для філософського розуміння сутності нового культурного феномену західного світу людини економічної (*Homo economicus*) необхідно охарактеризувати в загальних рисах час його виникнення, перш за все як соціального явища, яке припадає на період нової історії, що є закономірним явищем. Для європейської цивілізації це був період істотних суспільних трансформацій, пов'язаних із становленням соціально-економічних основ нової формації. *Актуальність* соціально-філософського

осмислення комунікативної складової економічної діяльності людини індустріального суспільства зумовлюється тим, що основні комунікативні принципи та суспільні механізми комунікативного зв'язку цієї епохи зберігають своє значення і в сучасну епоху інформаційного суспільства, через їхню трансформацію та адаптацію. Це, насамперед, стосується соціально-філософського осмислення сучасного змісту принципу толерантності, основні ідейні засади якого були сформовані ще в індустріальну епоху. Його вивчення сприятиме удосконаленню комунікативних засад успішності в економічній сфері.

Розгляд комунікативних аспектів економічної діяльності у культурі індустріального суспільства здійснювався нами на основі праць з аналізу філософських засад ринкових відносин, складових концепції підприємництва, питань еволюції комунікаційного середовища ділової активності (Бродель 1998; Вебер 1994; Гейлбронер, Туроу 1995; Загорський 2018; Захарчук 2008; Метеленко 2009; Новаківський, Висоцький 2017; Олексенко 2019; Проблеми формування та реалізації конкурентної політики 2017), а також робіт, присвячених проблемам культури та міжкультурної комунікації, особливостей інформаційного простору сучасності (Дротянко 2011; Дротянко 2021; Соснін, Михненко, Литвинова 2011; Сідоркіна, Скиба, Пода 2019; Скиба 2024)

Мета дослідження

Не дивлячись на те, що різні аспекти (соціологічні, психологічні, управлінські, маркетингові) комунікативних процесів у економічній сфері в умовах сучасного інформаційного суспільства привертають до себе дослідницьку увагу, зберігається актуальність як загально-філософського, так і соціально-філософського вивчення співвідношення загально-методологічних засад економічної діяльності та індивідуальних ділових рис господарюючого суб'єкта, трансформацію вимог до особистості щодо успішності в економічній сфері.

Тому метою статті є дослідження комунікативних вимірів економічної діяльності у культурі індустріального суспільства та їхньої гуманізації комунікативних принципів ринкової економіки в умовах сучасних науково-технічних та соціокультурних викликів.

Методологія дослідження

Теоретико-методологічну основу статті склали теоретичні засади діалектичного підходу, соціокультурного детермінізму, принципи системного підходу, теорії комунікації, феноменології. Також у своїх узагальненнях ми спиралися на філософські дослідження комунікативного дискурсу у сучасному суспільстві.

Результати

Комунікативна складова економічної діяльності людини індустріального суспільства мала глибокий антропологічний вимір і ґрунтувалася на провідних наукових та ідейних парадигмах зазначеного історичного періоду. Положення соціальної і наукової парадигми індустріального суспільства визначили формування основних комунікативних принципів і суспільних механізмів комунікативного середовища, значна частина яких традиційно зберігає своє значення і в сучасну епоху інформаційного суспільства, через процеси трансформації та адаптації. Особливості здійснення господарської діяльності, зокрема в умовах зростаючої інтернаціоналізації та стандартизації економічних зв'язків, поставило на порядок денний нові підходи, одним із яких є принцип толерантності. Соціокультурне значення толерантності істотно зросло в умовах сучасного інформаційного суспільства, поглиблення та інтенсифікації міжнародних культурно-економічних зв'язків, появи

нових технічних засобів комунікації і формування суперечливого поля глобальної міжкультурної взаємодії. Тому економічна толерантність як практичний підхід, що був вироблений стихійно і відповідав базовим критеріям досягнення максимального прибутку, трансформувалася у важливий принцип, що став об'єктом соціально-філософського аналізу, зокрема в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Нові умови та принципи побудови комунікації у період становлення європейського індустріального суспільства втілюються у реальних взаємовідносинах з представниками інших культур та релігій, які у тодішніх історичних умовах перебували у стані тривалих конфліктів. Ці суперечності в умовах стандартизованої схеми капіталістичної економічної діяльності на філософсько-практичному рівні знімаються, змушуючи представників різних культур і релігій виробити прості і раціональні принципи співжиття на основі загальнолюдських цінностей, людяності і взаємної поваги до особистості. У такий спосіб віддзеркалюється певна гуманістична традиція, формування якої притаманне даній історичній епосі.

Важливу роль у соціально-філософській рефлексії культурного феномену людини економічної відіграє вивчення особливостей соціально-інформаційного простору, його поширеності і впливу на умови індивідуальної та соціальної комунікації.

Ранньоіндустріальна епоха для європейського суспільства – це період докорінних соціальних трансформацій, активний процес накопичення та розвитку наукового знання, потужного впливу раціоналізму і формуванню на його основі нової світоглядної та філософської парадигми. Основою її стали раціоналізм, механістичний детермінізм, метафізика, ідея поступального прогресу, безумовне визнання автономності людського розуму у пізнанні власної сутності, хоча і при збереженні ідеалістичного характеру філософії з головною увагою духовній складовій людської природи. Але при цьому, не дивлячись на зростаючі технічні можливості комунікації, охопленість нею різних куточків світу мала фрагментарний та епізодичний характер, залишаючи значні ділянки географічного простору, ізольованого від активних зв'язків.

У нашому дослідженні ми розуміємо культурний феномен класичної людини економічної з філософських позицій, перш за все, як соціальне явище, виникнення якого є закономірним і має конкретно-історичний характер. Таке розуміння ґрунтується на співвідношенні індивідуального і колективного (суспільного) в сутнісній природі людини і враховане нами у подальших міркуваннях.

Людина економічна як соціальне явище (у тому числі у науковій та літературній формі) найбільш виразно проявляється у двох аспектах. По-перше, буття такої людини так чи інакше відображає символічну картину суспільного розвитку, коли індивід поступово освоює і практично використовує вже набутий соціальний досвід, втілений у практичних навичках і предметній діяльності. По-друге, суспільний характер індивідуального буття виражається у саморефлексії, інтенсивній

мисленевій діяльності, спрямованій на визначення власного місця у природі та суспільстві з активною роллю релігійної свідомості, релігійних принципів і постулатів у разі спілкування з Надприродним як ключовий принцип і засіб людського прояву комунікативних процесів. Для початкових етапів формування індустріального суспільства поєднання економічної активності, раціоналістичності та прагматичності цілком природно поєднувалося із релігійністю свідомості. Тому у світогляді людини економічної початку Нового часу знайшли своє відображення ідеали і цінності історичної епохи.

Взаємовідносини людини і природи відбуваються через посередництво соціальної організації суспільства. Основним процесом у такій взаємодії є праця. Саме спосіб виробництва матеріальних благ, рівень науково-технічної бази визначають собою і конкретні способи споживання ресурсів природи і самі концептуальні основи розуміння відносин людини з природою, які є складовою її світогляду.

Отже, комунікативна діяльність людини економічної Нового часу здійснювалася в розрізі двох груп суб'єктів взаємодії: комунікативна взаємодія з Надприродним та комунікативна взаємодія з іншими людьми, які становили для неї певний соціум. Така комунікація здійснювалася також через призму релігійного досвіду.

Обговорення

Стрімкий процес накопичення та розвитку наукового знання, перш за все у природничих науках на основі широкого використання експериментальних та раціональних методів пізнання, який відбувався у ранньоіндустріальну епоху, сприяв потужному впливу раціоналізму не лише на сферу науки, але й впровадження його принципів в економічну діяльність, формуванню нової етики бізнес-діяльності.

Науково-практичними передумовами нового феномену слугували численні плавання і географічні відкриття, які закономірно супроводжувалися випадками потрапляння людини на більш менш тривалий період в ізольовані умови існування. Це становило інформаційну основу та створювало відповідні сприятливі передумови для формування зазначеного культурного феномену. Одночасно, саме у нові часи, рівень соціально-економічного розвитку європейського суспільства дозволив інтелектуально осягнути та початково осмислити феномен людини економічної, показати його в усій своїй повноті в різних, у тому числі, і у літературних формах описів пригодницьких подорожей, різного роду робінзонад тощо.

У процесі розгортання соціальної сутності людини економічної відбувається культурно-цивілізаційна ретрансляція суспільного досвіду, встановлення нових адаптованих до конкретної ситуації форм комунікативної взаємодії. Вона виступає як певна соціальна новація, яка стала можливою для реалізації в умовах ізольованого буття, а механізм її можна відобразити через поняття соціокультурних практик, які вміщують значний потенціал у прагненнях до різноманітних новацій. При цьому, раціоналізм людини економічної тих часів

нерозривно поєднувався з глибокою релігійністю, вірою у Бога, підтримку провидіння, що формувало її світогляд у процесі життєдіяльності, або знаходження у ситуації самотності. Більш глибоке розуміння поняття людини вже іманентно передбачає існування іншого, або інших людей як родової сукупності, в межах яких тільки і може проявлятися істинна сутність людини-індивіда в усій своїй повноті (за Л. Фейєрбахом). Будь який прояв людської духовності, чи то моральні норми, чи то культурні надбання, всі вони реалізуються лише у міжлюдських взаємовідносинах, взаємовідносинах у колективі, соціумі. Саме таке розуміння сутності людини з'являється у традиції німецької класичної філософії та філософської антропології.

Основним, базовим чинником, який зумовив механізм та загальний характер трансформацій комунікативних засад економічної діяльності є, на наш погляд, феномен наукової і промислової революцій, які мали глибокі наслідки у глобальному масштабі. Соціокультурні наслідки науково-технічної революції та їхній вплив на трансформацію головних засад соціально-комунікативної діяльності мали прояв у її переорієнтації від теоцентричного до антропоцентричного спрямування, формування універсалістсько-космополітичних моделей суспільного світогляду. Тобто секуляризація, інтернаціоналізація економічної та духовної діяльності сприяли послабленню теоцентричних форм світобачення та характерних для них комунікаційних бар'єрів між представниками різних культур. Як наслідок, індустріальної та наукової революції у світоглядно-ідейній сфері вводяться нові засади розуміння світу і природи як безкінечного, безумовного та абсолютного, з постійним прогресивним розвитком. Технології, виробництво, ринкове середовище з його нестабільним характером, коливальними рухами, зміна традиційних сімейних структур та відносин сприяли уніфікації і стандартизації комунікативних підходів у міжлюдських відносинах, насамперед в економічній діяльності, долаючи традиційну соціокультурну замкненість з поширенням міжкультурного діалогу, терпимості, толерантності у сферу регулювання ділової активності.

Повільність змін традиційних соціокультурних інститутів і відповідного комунікативного середовища, характерних для архаїчних типів суспільств, змінилася динамізмом. Процес програмування інституціоналізації соціокультурних змін істотно прискорився під впливом індустріалізації духовної сфери. Процеси індустріалізації, що прискорилися у другій половині ХХ ст., трансформували звичаї, пов'язані зі старими формами виробництва, звичками споживання, релятивізували культурне середовище. Сьогодні інформація і різноманітність способів її передачі сприяють посиленню абстрактної раціоналізації колективного життя загалом. Соціальні структури європейського раньобуржуазного суспільства поступово інсталюються у процесі життя людини економічної, що дозволяє говорити про своєрідний гуманістичний, демократичний характер соціальної людини, оскільки подібні риси були також притаманні

тій історичній епосі, в якій вона проходила процес свого формування.

Важливим аспектом розуміння комунікативних особливостей людини економічної епохи Нового часу є розгляд питання через призму її духовної сфери загалом та взаємовідносин із світом Надприродного зокрема, врахування чинника її релігійності. Останній чинник мав вирішальну у формуванні ідеологічної основи становлення буржуазних відносин та відповідних цінностей буржуазного суспільства, які вже формували окремого індивіда. За М. Вебером, усі суспільні інститути і соціально-комунікативна поведінка людей на всіх історичних етапах ґрунтувалася на певному комплексі релігійних уявлень (або типі релігійної свідомості), які зумовлювали способи сакралізації, легітимації, освячення і надання зовнішнього авторитету певному способу життєдіяльності, визначали конкретні форми наділення його певним сенсом (Вебер 1994).

Приділяючи увагу духовній сфері життя людини перш за все у термінах «людина» та «Бог», ми виходили із усвідомлення провідної ролі саме такої спрямованості комунікативних процесів особистості людини економічної, їхньої тривалості та значення у її подальшому духовному розвитку. Релігійний аспект комунікації зберігається навіть на тлі активного використання раціоналістичних положень, практичних міркувань, які дозволяють людині адекватно оцінювати свої можливості і діяти відповідно власних інтересів облаштування свого життя. Раціоналізм і релігійність тісно перепліталися у повсякденному житті людини економічної ранньої індустріальної епохи.

Із соціально-філософських позицій культурний феномен людини економічної (*Homo economicus*), як і характер її комунікативних процесів, особливостей їхнього прояву перш за все є соціальним явищем, виникнення якого є закономірним і має конкретно-історичний характер. Таке розуміння ґрунтується на співвідношенні індивідуального і колективного (суспільного) в сутнісній природі людини. Саме в цьому сенсі розуміється соціальний характер культурного феномену людини економічної, розкривається поняття людини, яке в якості обов'язкової умови передбачає наявність іншої людини (людей) і коли людська сутність є наслідком діяльній взаємодії з соціально-історичним цілим, у межах якого відбувається її опредметнення.

Висновки

Отже, розглядаючи загальні умови формування комунікативного виміру економічної діяльності у культурі індустріального суспільства, ми охарактеризували «людину економічну» як соціокультурне явище (з відображенням даного феномену у політичній економії, соціології, філософії, художній літературі), яке найбільш виразно проявляється у двох аспектах. Перший – містить буття такої людини з її соціальним та індивідуальним досвідом, втіленого у предметно-практичній діяльності. Другий – відображає саморефлексію власного життя, соціально-економічного положення у суспільстві, взаємовідносин із навколишнім світом.

Здійснення комунікативної діяльності людини економічної Нового часу слід розглядати в розрізі двох груп суб'єктів взаємодії, а саме: комунікативної взаємодії з Надприродним та комунікативної взаємодії з іншими людьми, які становили для неї певний соціум.

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується формуванням нових засад індивідуального і колективного комунікативного простору, що має специфічні риси, відмінні від традиційної соціально-комунікативної системи.

Однією з головних проблем, зумовлених як цим розвитком, так і породженими ним викликами, є суперечності у співвідношенні соціального та індивідуального у сучасних комунікативних процесах. Це пов'язано із трансформацією комунікативних засобів економічної діяльності, удосконаленням інструментарію та технічних засобів її здійснення.

Базові комунікативні принципи економічної діяльності індустріального суспільства знайшли подальший розвиток у сучасну інформаційну епоху через різноманітні концепції ефективного менеджменту та його соціально-психологічних засад. Формування раціоналізованої та секуляризованої системи технізованої організації праці і бізнесу сприяло зміні світоглядних парадигм із поширенням міжкультурного діалогу на загальних засадах терпимості і толерантності. Принцип економічної толерантності проявляється у структурі певної антропологічної моделі світовідношення і втілюється у практиці вибору моделей управління бізнесом, механізми обміну інформацією між носіями управлінських відносин на всіх етапах управлінського циклу, суб'єкт-об'єктних відносинах у сучасному комунікативному середовищі. В умовах сучасного інформаційного суспільства він виконує інтегративні функції у здійсненні процесів управління, ділової та міжособистісної комунікації.

Список літератури

1. Бродель Ф. *Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст.* У 3-х т. Том 3. Час світу / Пер. з фр. Київ: Основи, 1998. 631 с.
2. Вебер М. *Протестантська етика і дух капіталізму*; пер. з нім. О. Погорілого. Київ: Основи, 1994. 261 с.
3. Гейлбронер Р., Туроу Л. *Економіка для всіх*. Львів: Просвіта, 1995. 215 с.
4. Дротянко Л. Г. Інформаційний простір і діалог культур в інтер'єрі XXI століття. *Вісник Національного авіаційного університету*. (Серія: «Філософія. Культурологія»). 2011. № 1 (13). С. 5-8. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.13.8312>
5. Дротянко Л. Г. Цифровий вимір сучасного етапу цивілізаційного розвитку соціуму. *Вісник Національного авіаційного університету*. (Серія: «Філософія. Культурологія»). 2021. №1 (33). С. 16-21.
6. Загорський В. С. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 336 с.
7. Захарчук Н. В. Проблема культури та міжкультурної комунікації у філософсько-соціологічному аспекті. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. (Серія: «Філософія. Психологія. Педагогіка»). 2008. № 3 (24). С. 174–178.
8. Метеленко Н. Г. Складові концепції підприємництва та принципи сучасної ринкової системи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 9. С. 21-24.
9. Новаківський І. І., Висоцький А. Л. Еволюція зміни комунікаційного середовища підприємств в контексті сучасних концепцій розвитку економіки. *Проблеми формування та*

реалізації конкурентної політики: *Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції*. Львів: Ліга-Прес, 2017. 172 с.

10. Олексенко Р. І. *Філософія ринкових відносин*: навчально-методичний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В. 2019. 311 с.

11. Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: *Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції*. Львів: Ліга-Прес, 2017. 172 с.

12. Сідоркіна О. М., Скиба О. П., Пода Т. А. Соціальна природа комунікативних процесів. *Філософські обрії*. Полтава: [б. в.]. 2019. Вип. 42. С. 54-58. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/027f9005-0378-4219-bf92-e8bf5becfe5c/content>

13. Скиба І. П. Специфіка комунікативних процесів в умовах інформатизації суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету*. (Серія «Філософія. Культурологія»). 2024. № 1 (39). С. 69-74. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18460>

14. Соснін О. В., Михненко А. М., Литвинова Л. В. *Комунікативна парадигма суспільного розвитку*. Навч. посіб. Київ: НАДУ. 2011. 220 с.

References

1. Brodel, Fernand. 1998. *Materialna tsyvilizatsiya, ekonomika i kapitalizm, XV-XVIII st.* [Material civilization, economy and capitalism, XV-XVIII centuries]. Vol. 3 of *Chas svitu, Time of the world*, translated by H. Filipchuk. Kyiv: Osnyov.

2. Weber, Max. 1994. *Protestantska etyka i dukh kapitalizmu* [Protestant ethics and the spirit of capitalism]. Translated by O. Pohoriloho. Kyiv: Osnyov.

3. Heylbroner, Robert, and Lester Thurow. 1995. *Ekonomika dlya vsikh* [Economics for all]. Translated by S. Artysheva, et al. Lviv: Prosvita.

4. Drotianko, Liubov. 2011. "Informatsiyni prostir i dialoh kultur v interieri XXI stolittia" ["Information space and dialogue of cultures in the interior of the 21st century"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu*. Seria: *Filosofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (13): 5–8. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.13.8312>.

5. Drotianko, Liubov. 2021. "Tsyfrovyy vymir suchasnoho etapu tsyvilizatsiynoho rozvytku sotsiumu" ["Digital measurement of the modern stage of the civilizational development of society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu*. Seria: *Filosofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (33): 16–21.

6. Zahorskyi, Volodymyr. 2018. *Kontseptualni osnovy formuvannia systemy upravlinnia stalym rozvytkom ekoloho-*

O. Sidorkina

THE COMMUNICATIVE DIMENSION OF ECONOMIC ACTIVITY IN THE CULTURE OF INDUSTRIAL SOCIETY

Introduction. Human economic communication covers various dimensions: the realm of human society, relationships with other individuals, interactions with the natural environment, and engagement with the supernatural world. To philosophically comprehend the essence of the new cultural phenomenon of the Western world-economic man (Homo economicus) – it is essential to characterize the time of its emergence (modern history) as a social phenomenon. **The aim** of the article is to study the communicative dimensions of economic activity in the culture of an industrial society. **Research methods** encompass a dialectical approach, emphasizing the principle of the unity of logical and historical, along with socio-cultural determinism. Additionally, the principles of the systemic approach, communication theory, phenomenology are used. **Research results.** The communicative activity of the economic man of the New Age was carried out in the context of two domains of interaction: communication with the Supernatural and interaction with people who constituted a certain society. Such communication was also carried out through the prism of religious experience. **Discussion.** From a socio-philosophical point of view, the cultural phenomenon of Homo economicus, as well as the nature of his communicative processes, and its peculiarities, are primarily a social phenomenon of a concrete-historical character. This understanding is based on the relationship between the individual and the collective (social) in the essential nature of a person. The concept of the economic man inherently assumes the presence of others and views human essence as the product of active interaction with the socio-historical whole. Within this framework, objectification takes place. **Conclusions.** Analyzing the formation of the communicative dimension of economic activity in industrial society, we define the "economic man" as a socio-cultural phenomenon reflected in political economy, sociology, philosophy, and fiction. This phenomenon is evident in two aspects: the individual's social and personal experience embodied in practical activity and self-reflection on life, socio-economic status, and relationships with the world. A socio-philosophical understanding of the communicative component of economic activity is essential, as the core principles and mechanisms of communication from the industrial era persist in the information society, helping to refine the communicative foundations of economic success.

Keywords: industrial society, information society, culture, communicative space, communication, economic activity, tolerance, individual and social communication.

ekonomichnykh system [Conceptual foundations of the formation of a management system for the sustainable development of ecological and economic systems]. Lviv: LRIDU NADU.

7. Zakharchuk, Nataliia. 2008. "Problema kultury ta mizhkulturnoi komunikatsii u filososko-sotsiologichnomu aspekti" ["The problem of culture and intercultural communication in a philosophical and sociological aspect"]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut"*. Seria: *Filosofiya. Psykholohiya. Pedagogika, Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*. Series: *Philosophy. Psychology. Pedagogy* 3 (24): 174–178.

8. Metelenko, Nataliia. 2009. "Skladovi kontseptsii pidpryemnytstva ta pryntsyipy suchasnoyi rynkovoyi systemy" ["The constituent concepts of entrepreneurship and the principles of the modern market system"]. *Investytsiyi: praktykatadosvid, Investments: practice and experience* 9: 21–24.

9. Novakivskiy, Igor, and Arthur Vysotskiy. 2017. "Evolutsiia zminy komunikatsiynoho seredovyscha pidpryemstv v konteksti suchasnykh kontseptsii rozvytku ekonomiky" ["Evolution of changes in the communication environment of enterprises in the context of modern concepts of economic development"]. In *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Lviv, 21-22 September 2017*, 86–88. Lviv: Liha-Pres.

10. Oleksenko, Roman. 2019. *Filosofiiia rynkovykh vidnosyn* [Philosophy of market relations]. Melitopol: FOP Odnoroh T. V.

11. Seniv, L., ed. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference: Problemy formuvannia ta realizatsii konkurentnoi polityky* [Competitive Polytics Formation and Realization Problems], 21-22 September 2017. Lviv: Liha-Pres.

12. Sidorkina, Olena, Oksana Skyba, and Tetiana Poda. 2019. "Sotsialna pryroda komunikatyvnykh protsesiv" ["The Social Nature of Communicative Processes"]. *Filosofski obrii, Philosophical Horizons* 42: 54–58.

13. Skyba, Ivan. 2024. "Spetsyfika komunikatyvnykh protsesiv v umovakh informatyzatsii suspilstva" ["The Specificity of Communicative Processes in the Context of Society's Informatization"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu*. Seria: *Filosofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (39): 69–74. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18460>.

14. Sosnin, Oleg, Anatoliy Mykhnenko, and Larisa Lytvynova. 2011. *Komunikatyvna paradyhma suspilnoho rozvytku*. [Communicative paradigm of social development]. Kyiv: NADU.